

1870 Orman Nizamnâmesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar

Some Notes on 1870 Forest Nizamname's(Regulation)contrubition to the Ottoman Forestry

Bekir KOÇ*

Öz

Bu çalışma, 13 Ocak 1870 tarihinde ilan edilen Orman Nizamnâmesi'nin Osmanlı ormancılığının gelişimine katkısı konusunda bazı tespitleri içermektedir. Tanzimat'la birlikte bütün kurum ve kuruluşlarda yapılan düzenlemelerin paralelinde hazırlanarak, 1937 yılına kadar yürürlükte kalan Nizamnâme'nin Osmanlı ormancılığına katkılarını şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- *Mîrî ormanları devlet lehinde bir statüye kavuşturmak.*
- *Mîrî olan ve olacak ormanlardan gelişi güzel faydalanma dönemini sona erdirip, Osmanlı ormancılığının teknik yöntemlerle ve tek elden idare edilmesine giden süreci başlatmak.*
- *Zorunlu kullanımları yasal ve kontrollü hale getirerek, cibâl-i mübaha anlayışından kaynaklanan sınırsız kullanım dönemini sona erdirmek.*
- *Mîrî ormanları devletin ticarî hedeflerine hizmet eder hale getirmek.*
- *Ormanları mera olarak kullanma alışkanlığından vazgeçirmek.*
- *Ormanı altındaki ve üstündeki tüm varlıklarıyla birlikte, bütün halinde değerlendirme bilinci aşlamak.*
- *Ormanlardan faydalanmada standart bir ceza sistemi getirmek.*

Anahtar kelimeler: Osmanlı, Orman, Ormancılık, Nizamnâme

Abstract

This study gives an account of the development of the Ottoman forestry in accordance with the Forest Nizamnamesi(Regulation) announced on 13th January 1870. The Ottoman Forest Nizamnamesi, which was valid by 1937, was put into

* Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü.

effect in the era of Tanzimat(Reforms). This regulation contributed profoundly to the improvement of the Ottoman forestry system under such headings:

- *To employ new methods to create major opportunities and well defined functions for the Ottoman forestry.*
- *To improve the methods of benefiting from state-owned (miri) forests and monopolising them, while assuring restrictions on usage of public forests.*
- *To limit the haphazard forest usage encouraged by the cibal-i mübaha practices and regulate obligatory public usage of forests instead.*
- *To reorganise the system of public forestry and sufficiently recognise the state's commercial benefits.*
- *To prevent the public from bad habit of using forests as pastures.*
- *To enrich the social understanding that forests valued immensely with their various reserves.*
- *To make progress on preventive punishment strategies of the state in support of the development of forestry.*

Keywords: *Ottoman, Forest, Forestry, Regulation*

Bu çalışmanın amacı, Orman Nizamnâmesi'nin Osmanlı ormancılığının gelişimine katkısı ve sınırlılıkları üzerine mikro düzeyde bazı tespitler yapmaktır. Bu amaçla, öncelikle Osmanlı arazi rejiminde tasarrufa konu olan *mîrî, mülk* ve *vakıf* topraklarla ilgili genel bir çerçeve çizilmiş ve Nizamnâme'nin kanunlaştırma hareketlerindeki yeri irdelenerek, 1870 yılına kadar ormancılık alanındaki gelişmeler özetlenmiştir. İkinci olarak da, eski uygulamalar eşliğinde değerlendirmeye tâbi tutulan hukukî metnin öngörülleri ve sınırlılıklarıyla ilgili bazı gözlemler yapılmıştır¹.

Büyük Selçuklular tarafından Yakındoğu'ya da getirilen *mîrî* arazi rejiminin hukuksal çerçevesini şeriat ile padişahın koyduğu örfî kanun sağlıyordu. Şeriat, bireyin genel anlamda toprak üzerindeki tasarruf haklarını güvenceye alırken, kanun, daha çok tarım arazisi üzerindeki devlet denetiminin sürdürülmesiyle ilgiliydi². Fethedilen topraklar devlete mal edilerek tasarrufu, tapu resmi adı verilen bir bedel karşılığında fertlere tahsis

¹ Hemen belirtmek isteriz ki, yapılacak tespitlerin, gözleme tâbi tutulan sürenin uzunluğu ve belgelerin çokluğu nedeniyle, bazı sınırlılıkları içinde barındıracağına kuşku yoktur. Ancak beş asrı aşkın bir süre zarfındaki uygulamaların tespitinde, bilgisine başvuru kaynakların birbirini tekrar etmesi ve Tanzimat dönemine kadar da belirgin bir zihniyet değişikliğinin gözlenmemesi, bu sınırlılığı kısmen telafi etmiş, hatta yer yer avantaja dönüştürmüştür.

² Halil İnalçık, *Osmanlıda Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s.17.

edilmişti. Bu topraklar *mîrî* adını almaktaydı. Bununla beraber, fethedilen topraklar bazı eyâletlerde (Hicaz, Basra vb.) Müslüman halkın, Midilli, Basra ve Balkanlarda gayr-i Müslim halkın mutlak mülkü olarak bırakılmış; bazı eyâletlerde ise toprak, askerler arasında *mülk* olarak paylaştırılmıştı. Osmanlı toprak hukukunun diğer arazi çeşidi *vakıf* arazi olup, padişahın izniyle *mîrî* ya da mülk toprakların bir bölümü vakıf haline getirilebilmekteydi. Devletin sahibi olan padişah, arazinin tasarruf ve intikal tarzını istediği şekilde düzenleyebilmekte; *mîrî* arazinin bir bölümünü mülk veya vakıf olarak bağışlamakta veya satabilmekteydi³.

Ormanlar da, üzerinde buldukları araziye göre -*mîrî*, vakıf ve mülk olmak üzere- tasnife tâbi tutulmaktaydı. Nizamnâme *mîrî* ormanlarla ilgili düzenlemeler içerdiğinden ve bu konuda ileride ayrıntılı bilgi verileceğinden, burada sadece vakıf ve mülk ormanlarla ilgili bazı hatırlatmalar yapmakla yetineceğiz.

Geliri müminlerin ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere kurulan vakıfların önemli kaynaklarından birini tarıma dayalı gelirler oluşturmaktaydı. Bu çerçevede kereste açısından verimli ormanlar ile meyve bahçelerinin bulunduğu bölgelerdeki ağaçlık alanlar vakıf haline getirilmekteydi. Üzerinde önemli miktarlarda ağaç barındıran vakıf ormanları, genellikle hanedan üyeleri ve önde gelen devlet adamlarına padişah tarafından bağışlanan arazilerden oluşmaktaydı ve *gayr-i sahih vakıf* ormanları olarak anılmaktaydı. *Sahih vakıf* ormanları ise vâkıfın, vakıf haline getirdiği bina vb. yapıların müstemilatındaki sınırlı miktardaki ağaçlık alanlardan oluşmakta idi.

Mülk olan ormanların konumuz açısından dikkate değer olanları, fetih sırasında yararlılıkları görülen gazilere temlik edilenler ile aynı süreçte gayr-i Müslimlerin elinde bırakılanlardı. Tarıma elverişsiz bir yerin imar ve şenlendirilmesi sonucunda veya tarım arazisinin zamanla orman haline getirilmesi gibi uygulamalarla orman haline getirilen yerler olmakla birlikte, bu tür ağaçlık alanlar genellikle, koru veya meyve ağaçlarından oluşan ve ormanlarla kıyaslanamayacak küçüklükteki alanlardan oluşuyordu.

Osmanlı toprak rejimi açısından genel bir çerçevesini çizmeye çalıştığımız ormanlarla devletin ilgisi, kara hakimiyeti sürdürdüğü dönemlerde yakacak ve mimarî ihtiyaçların sağlanmasıyla sınırlı idi. Ancak devlet, deniz hakimiyeti süreciyle daha kapsamlı bir ihtiyaç profili ve organizasyona gerek duymuş ve özellikle askerî kurumların ihtiyacı olan ürünleri barındıran ormanlar, Tersâne-i Âmire'ce idare edilmeye başlanmıştı. Devletin geçirdiği idarî değişimlerin paralelinde farklı uygulamalar hayata geçirilmişse de, orman ürünlerinin temininde ve ormanlara bakış açısında Tanzimat'a kadar dikkate değer bir farklılık yoktu.

³ Halil Cin, *Mîrî Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü*, Konya 1987, s.10.

Osmanlı Devleti'nin çöküşünü durdurmak, gerileme ve düzensizliği önlemek için bir çare olarak görülen Tanzimat hareketinde devleti yeniden organize edecek kanunlar yapılması fikri ön plana çıkmış; Tanzimat'ın ilanını takip eden süreçte yerli millî ve İslâmî hukuktan derlenmiş kanunların yanı sıra başta Fransa olmak üzere Batı Avrupa devletlerinin kanunlarından tercüme veya büyük ölçüde faydalanmak suretiyle çeşitli kanunlar hazırlanmıştı. 1840 ve 1851 yılında hazırlanan Ceza kanunları, 1858 Arazi Kanunnâmesi, 1858 Ceza Kanunnâme-i Hümayunu ve 1869 Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye düzenlemelerinde yerli millî-İslâmî içerik ön planda iken, 1850 Ticaret Kanunu, 1862 tarihli Usûl-i Muhâkeme-i Ticaret Nizamnâmesi, 1864 tarihli Ticaret-i Bahriye Kanunnâmesi, 1880 Usul-i Muhâkemat-ı Cezaiye Kanunu ve 1881 tarihli Usûl-i Muhâkemat-ı Hukukiye Kanunu tercümeyle oluşturulmuş kanunlardı⁴. 1870 tarihli Orman Nizamnâmesi, Fransız Orman Kanunu temel alınarak hazırlanmakla birlikte, millî-İslâmî uygulama ve anlayışlara da yer verildiği için karma bir metin özelliğini taşımaktaydı.

Devletin yeniden organize edilmesi sürecinde hukuk alanındaki düzenlemelerin paralelinde yeni bir iktisat politikası da doğmuştu⁵. Bu iktisat politikasının en bariz şekilde yansıdığı alanlardan biri de hiç kuşkusuz ekonominin en geniş sektörü olan tarım kesimiydi. Tarım ürünlerinin yeni bir ticarî meta olarak görülmeye başlanması, sanayileşen Avrupa ülkelerinin ihtiyaç duyduğu malların içinde orman ürünlerinin de olması, ormancılığa ivme kazandıran önemli iktisadî zihniyet değişikliklerindendi.

Fermanın ilanını izleyen yılda -ülkede her türlü servet kaynağının daha verimli değerlendirilmesi anlayışı çerçevesinde- Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak Orman Müdüriyeti kurulmuştu. Orman Müdürlüğünün faaliyetleri sonucunda eski uygulamalarla kıyaslanamayacak önemli başarılar elde edilmişse de gerek halkın orman ürünlerine konan yeni vergi ve uygulamalara tepkisi, gerek yöneticilerin istikrarlı bir yönetim anlayışından uzak olmaları sonucunda, 1841 yılında Orman Müdürlükleri kaldırılmıştı. Ancak yöneticilerde orman idaresinin yeni bir yapıya kavuşturulması ve orman ürünlerinden iktisadî açıdan faydalanma fikri devam ettiği için, bu konuda yeni arayışlara girilmişti. Meclis-i Âlî-i Tanzimat'ta yapılan görüşmeler sonucunda tüm elçiliklere yazılar yazılmış, özellikle dönemin siyasî anlayışına en uygun olan ülke olan Fransa'daki Osmanlı elçisine *ormanların bir usûl-i cedîde ve muntazâmaya rabtı için* yardım edecek uzmanlar sipariş etmişlerdi. Paris Sefiri, siparişin

⁴ Ömer Turan, "1926 Hukuk İnkılabının Fikrî Temelleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XI, sayı 32(Temmuz 1995), s. 477.

⁵ İktisat düşüncesindeki değişim ve bu konuda yapılan hukukî düzenlemeler için bkz., Ömer Turan, "Legal Adjustments of the Tanzimat and "Mecelle", *Études balkaniques*, 1999, 1-2, pp. 214-215.

iletilmesinden kısa bir süre sonra Louis Tassi ve Aleksandre Estem adlı iki uzmanı İstanbul'a gitmesi için ikna etmiş ve oldukça yüklü bir ücret karşılığında kontrat imzalamıştı. Ormanların teknik analizlerinin yapılması ve yeni bir kurumsal çerçeveye kavuşturulması için çağrılan Fransız uzmanlar, 1856 yılından itibaren çalışmalara başlamışlar; İstanbul, Bosna, Kastamonu ve Antalya çevresindeki ormanlarla ilgili kapsamlı raporlar hazırladıkları gibi ormanlar ve idarî düzenlemeler için ihtiyaç duyulan elemanların yetiştirilmesi için Orman Mektebi'nin(1858) kurulmasına da öncülük etmişlerdir⁶.

Arazi Kanunnâmesi'ndeki(1858) hükümlerin ormanların ihtiyacı olan düzenlemeleri içermemesi, yabancı uzmanları yeni bir metin kaleme almaya zorlamış ve üç yıllık bir hazırlık döneminden sonra, 1861 yılında 68 maddeden oluşan bir lâyiha hazırlamışlardı. Orman Nizamnâmesi'nin temelini oluşturan lâyihada; mîrî ormanların kontrolü yeni bir oluşuma gidilene kadar, -Ticaret Nezareti bünyesinde- Meclis-i Meâbir'in idaresine bırakılmış; ağaç kesimi, nakli ve satışı gibi konularda oldukça radikal düzenlemeler öngörülmüştü⁷. Lâyihaya ek olarak 1862 yılında mîrî orman ürünlerini iç ve dış piyasada değerlendirme esaslarını belirleyen teknik bir metin daha kaleme alınmıştı. Pilot bölge olarak Kuşadası'ndan İskenderun'a kadar olan hat ve Varna bölgesindeki ormanlar seçilmiş; başarılı olduğu takdirde diğer bölgelerde de uygulanması konusunda yöneticiler ikna edilmişti⁸.

Nizamnâme'nin hazırlanış sürecinde yukarıda anılan lâyiha pratikleri önemli bir rol oynamıştı. Ormanlardan izinsiz olarak faydalanılmasının yolunu kapatmak, belirli bir büyüklüğe ulaşmamış ağaçları kestirmemek, tarım arazisi açılmasını önlemek ve tüccarın kontrat dışı faaliyetlerini engellemek konusunda vilayetlere sık sık emirler gönderilmiş ve lâyihaların uygulanabilirliği ile ilgili valilerden raporlar istenmişti⁹. Elde edilen bilgi ve

⁶ Bekir Koç, "Osmanlı Devleti'ndeki Orman ve Koruların Tasarruf Yöntemleri ve İdarelerine İlişkin Bir Araştırma", *OTAM*, sayı 10(2000), ss.151-153.

⁷ Lâyiha'da mîrî ormanlardan -kış mevsiminde yapraklarını döken ağaçların- 15 Ekim'den 15 Nisan'a kadar olan dönemde ücret karşılığında alınacak ruhsatla kesim yapılması isteniyordu. Ormanlar, Orman Mektebi mezunu olan müfettişlerin denetiminde süvari ve yaya bekçilerin kontrolünde olacaktı. Kesilecek ağaçların işaretlenmesi, kesim, nakil, satış, dava, ceza vb. işlemler için müfettişlerin defter tutma zorunluluğu öngörülüyordu. Köy muhtarları her yıl mîrî ormanlarda otlatılacak hayvanların cins ve miktarını müfettişlere bildirecekler, müfettişler de sınır ve süreleri tespit edeceklerdi. Orman yangını ve izinsiz tasarruflarda nakdî cezalar ve hapis cezası öngörülüyordu. Lâyiha için bkz., Halil Kutluk, *Türkiye Ormanlığı İle İlgili Tarihî Vesikalar(893-1339/1487-1923)*, Ankara 1948, ss.186-196.

⁸ A. g. e., ss. 196-204.

⁹ BOA., A. MKT. MHM, dosya no: 225, gömlek no: 96; BOA., A. MKT. MHM, dosya no: 283, gömlek no: 24; BOA., A. MKT. NZD, dosya no: 365, gömlek no: 66; BOA., A. MKT. NZD, dosya no: 389, gömlek no: 91; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 528, gömlek no: 54.

tecrübelerden sonra merkezî yönetim, yeni düzenlemelerin geneline olumlu yaklaşmış ve Osmanlı ormancılığı için önemli bir zihniyet değişikliğini ifade eden metin 13 Ocak 1870 tarihinde ilan edilmiştir.

Elli iki maddeden ibaret Orman Nizamnâmesi sistematik olarak iki bâb ve beş kısım olarak düzenlenmiştir. Birinci bâb, üç kısım ve yirmi altı maddeden, ikinci bâb, iki kısım ve yine yirmi altı maddeden oluşmaktadır. Nizamnâme'nin ilk maddesinde dört tür orman tanımlaması yapılmıştır¹⁰:

i-Doğrudan doğruya devlete ait mîrî ormanlar

ii-Vakıflara ait ormanlar

iii-Kasaba ve köylere mahsus baltalıklar

iv- Mülk (Şahıslara ait) ormanlar

Şahıslara ait ormanların hukukî statüleri ve tasarrufa ilişkin esaslar 1858 Arazi Kanunnâmesi'nde yer aldığı için, Nizamnâme'de bu tür ormanlara ilişkin herhangi bir düzenleme öngörülmemiş¹¹, sadece -sahibinin izni alınmak kaydıyla- devlet ihtiyaçları için kesim yapılabileceğine ilişkin bir kayıt düşülmüştür¹².

Nizamnâme'nin bazı düzenlemeler öngördüğü vakıf ormanlarından kastedilen ise, temelde mülk olup vakıf haline getirilmiş olan sahih vakıflar olmayıp, ileride söz konusu edilecek olan padişahın izniyle vakıf haline getirilen gayr-i sahih vakıf orman ve korularıydı. Nizamnâme, mîrî orman varlığının kullanılmasına ilişkin esasları tespit etmek amacıyla kaleme

¹⁰ Orman Nizamnâmesi için bkz. Düstur I. Tertip, Cilt 2, ss. 404-414.

¹¹ Nizamnâmenin atf yaptığı kanunnâmedeki şahıslara ait ağaçlık alanlara ilişkin şu düzenlemeler yapılmıştı: 19. madde: Orman ve pıncallık gibi mahalleri müstakil tapu ile tasarruf eden kimse bu bölgeleri tarla haline getirebilir. Müsterek olarak tasarruf ediliyorsa, ortağının onayını almalıdır. Tapuya konu olan yeri onay almadan tarla yaparsa ortağı mevcut durum için hak iddiasında bulunabilir. 27. madde: Bir kimsenin mutasarrıf olduğu arazide, kendiliğinden yetişen ağaçları başkası aşıl原因amaz. Arazi sahibinin bilgisi haricinde aşıldığı taktirde tasarruf hakkını elde edemediği gibi, sahibinin o ağacı bulunduğu yerden memur marifetiyle kesme yetkisi vardır. 28. madde: Mîrî arazi üzerinde kendiliğinden yetişen ceviz, kestane, gürgen, ve meşe ağaçları gibi ürününden faydalanılan ağaçlar, ürününün vergisini vermesi koşuluyla orayı tasarruf edenindir. Başkası faydalanamaz, faydalanırsa bedelini ödemek zorundadır. 29. madde: Bir kimse mutasarrıf olduğu bir araziye görevliden izin alarak meyvesiz ağaçlar dikebilir ve ağaçlar üzerinde - ağaç ürünlerinden alınan vergiyle eşdeğer bir vergi vermek koşuluyla- her türlü tasarrufa sahiptir. Başkası müdahale edemez. 30. madde: Cibâl-i mübaha, köy ve kasaba baltalıkları dışında kendiliğinden yetişmiş ve odun ihtiyacının karşılandığı yerlerin -gerek babadan oğula geçen gerek devralınan koruların- tasarrufu tapu sahibine aittir. Başkası faydalanamaz, faydalanmışsa parasını devlete ödemek zorundadır. 106. madde: Mîrî, mevât, metrûke, mevkûfe ve memlûke arazileri içinde kendiliğinden yetişen ağaçlar tapu ile tasarruf olunmaz. 1858 Arazi Kanunnâmesi için bkz. Kanunnâme-i Arazi, Düstur I. Tertip, Cilt 1, ss.16-52.

¹² Bkz. Orman Nizamnâmesi, 4. Madde.

alandığı ve ilk maddede tanımı yapılan *doğrudan doğruya devlete ait mîrî ormanlar* ile *kasaba ve köylere mahsûs koru ve baltalıkların* statüleri, ikinci maddenin muhtevasıyla ilgili olduğu için, ikinci maddede değerlendirmeye tâbi tutulacaktır.

Sonuç olarak, birinci maddedeki orman tasnifi, temelde Osmanlı toprak hukukunun tasarruf şekillerinden *-mîrî, vakıf ve mülk arazi-* yola çıkılarak yapıldığı için, ormanların hukukî statülerine ilişkin yeni bir düzenleme öngörmemiştir¹³. Ancak mevcut statülerin üzerinde belirli bir orman varlığını kabul ve tasnif etmiş olması açısından dikkate değerdir.

İkinci madde, ülkedeki mîrî orman varlığının tespitini ve Nizamnâme hükümlerinin kayıt altına alınacak bu tür ormanlarda uygulanmasını öngörmektedir. Birinci aşamayla ilgili temel sorun, hangi ormanların mîrî sayılması gerektiği ve mîrî kabul edileceklerin sınırlarının tespit edilmesi noktasındaydı. Bu aşamada hem XIX. yüzyılın son çeyreğindeki ormanlarla ilgili mevcut durumu hem de bu hükmün neden geleceğe atıf yaptığını anlayabilmek için, Nizamnâme'nin hazırlanması sürecinde önemli görevler üstlenen Fransız orman mühendislerinden A. Brigoque'nin görüşlerine başvurmak istiyoruz: "*Planı, belgeleri, doğru ve ayrıntılı bir haritası olmayan ormanlarda yapılacak tetkik ve keşiflerin zor ve yapılabilenlerin de eksik olacağı bir bakışta anlaşılabilir. Vakıf, baltalıklar ve şahısların elindeki ormanlar mîrî ormanlarla karışık olduğu için bunların tasarrufuyla ilgili anlaşmazlıklar çıkıyordu. Hazırlanacak nizamnâme şüphesiz mîrî ormanlara uygulanacaktı. Ancak tersâne ve halkın kullanımına sunulmuş ormanlara dokunmadan mîrî ormanlarla ilgili bir düzenleme yapmak çok zordu. Tersâne, tophâne vb. kurumların kullanımına verilmiş ve o başlıklar altında anılan ormanlar dışında diğerlerinin belirli bir tasnifi yapılmamıştı*"¹⁴.

Harita ve teknik analizler bir tarafa bırakılırsa, yabancı uzmanın şaşkınlıkla bahsettiği ülkedeki mîrî orman varlığının o güne kadar tespit edilerek devlet lehinde bir statüye kavuşturulmamış olması, Osmanlı toprak hukukunun ormanlara ilişkin hükümlerinin uygulanışıyla ilgili hususlardan kaynaklanıyordu. Bundan dolayı biz bu noktada hem mîrî orman kavramı ve tasarruf şekillerini tanımlayabilmek hem de ikinci maddenin muhtevasını

¹³ Birinci maddenin muhtevası ve Osmanlı toprak hukukunun ormanlara uygulanışıyla ilgili olarak bkz. Yücel Çağlar, *Türkiye'de Ormancılık Politikası(Dün)*, Ankara 1979, ss.17-43; Süreyya Toygar, *Eski ve Yeni Hükümlere Göre Orman Anlamı ve Ormanların Mülkiyet Bakımından Bölünüşü*, İstanbul 1964, ss.13-40.

¹⁴ Aktardığımız satırlar, 1866 yılında Osmanlı Devleti'ne gelen Fransız uzmanlardan A. Brigoque'nin "Février Revue des Eaux et Forêts" adlı dergide yayımladığı makaleler serisinin, ilk baskısı 1876 yılında *Ziraat Vekaleti, Mütéhassıs Raporları, Orman Kısmı* adıyla Osmanlıca'ya çevrilmiş olan kitabın 1940 yılında basılmış transkripsiyonundan alınmıştır. *Türkiye'de Ormancılık Heyeti*, (Çev.Fahri Bük), Ankara 1940, ss.7, 12,13, 90.

açıklayabilmek için -tahsis edildikleri kurumlar çerçevesinde- Nizamnâme öncesi uygulamalardan kısaca bahsetmek istiyoruz.

- Devletin askerî ihtiyaçlarını karşıladığı orman ve korular (*Tersâne-i Âmire'ye merbût/mahsûs orman ve korular, mîrî dağ, koru-yı mîrî*)¹⁵:

Askerî kurumların ihtiyaç duyduğu ürünlerini ihtiva eden ormanlar, Tersâne-i Âmire idaresinin kontrolü altında idi. Bu tür orman ve korulardan halkın zorunlu ihtiyaçlarını karşılamalarına ve ticarî faaliyetlere girişmelerine izin verilmezdi¹⁶. Bir ormanda Tersâne'ye yarar orman ürünü bulunduğu tespit edilmesi halinde¹⁷, ormanın tamamı veya belirli bir bölümü halkın kullanımına kapatılır¹⁸ ve Tersâne ormanı olma niteliğini kaybedinceye kadar bu durum devam ettirilirdi¹⁹. Yani devlet mülk ve vakıf statüsü dışındaki ormanlara yine kendi ihtiyaçları çerçevesinde müdahale eder; mevcut statüsünü devam ettirir veya değiştirebilirdi²⁰.

-Saray ahırlarına tahsis edilmiş orman ve korular (*Istabl-ı Âmire orman ve koruları*):

Istabl-ı Âmire orman ve koruları, devletin, padişahın ve hanedan mensuplarının ihtiyaçları için beslenen hayvanların barındığı ahırların bulunduğu yerlerdi ve genellikle hayvanların otlatılması için uygun çayırın bulunduğu ormanlar bu kullanıma tahsis edilirdi²¹.

- Hanedan mensuplarının avlanmalarına ayrılmış orman ve korular: (*Hâssa şikâr koruları, Hâssa şikâr-gâhı, şikâr-gâh-ı selâtin ya da sayd-gâh-ı hâssa koruları*):

Hâssa şikâr koruları, padişah ve hanedan mensuplarının avlanmaları için tahsis edilmiş korulardı. Diğer mîrî orman ve korular gibi halkın kullanımına kapalı olmakla birlikte, korunun çevresinde veya içinde olan yerleşim yerleri için belirli ölçülerde intifa' hakkı tanınmış, yakacak vb.

¹⁵ Nizamnâme öncesi bu tür orman ve korular için bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), Hatt-ı Hümayun Tasnifi (HH) no: 53188 (H.1222/ M.1807-08); BOA., HH., no: 32876 (H.1229 /M.1813-1814); BOA., HH., no: 28087 (H.1234 /M.1818/1819); BOA., HH., no: 43026 (16.03.1829); BOA., HH., no: 24052 (H.1249/ M1833); BOA., HH., no: 26247 (H.1251/ M.1835-36); BOA., HH., no: 25901 (H.1252/ M.1836-37); BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 90, gömlek no 44(H.14. M. 1273/ M.15. 09. 1856).

¹⁶ BOA., Cevdet-Bahriye, sıra no: 2909.

¹⁷ BOA., HH., no: 48869.

¹⁸ BOA., Cevdet-İktisat, sıra no: 714.

¹⁹ BOA., Cevdet-İktisat, sıra no: 1835.

²⁰ BOA., A. AMD, dosya no: 46, gömlek no: 93; BOA., Cevdet-İktisat, sıra no: 1047.

²¹ Istabl-ı Âmire'ye bağlı orman ve koruların kullanımıyla ilgili bazı örnekler için bkz. BOA., HH., no: 53841 (H.1222/ M.1807/08); BOA., HH., no: 35462 (H.1224/ M.1809-1810); BOA., HH., no: 32531 (H.1232/ M.1816-17); BOA., HH., no: 21409 (H.1234/ M.1818-19); BOA., HH., no: 30875(H.1237/ M.1821-22); BOA., HH., no: 24052(H.1249/ M.1833-34).

zorunlu ihtiyaçlar ile sınırlı sayıdaki hayvanın otlatılması dışındaki kullanımlara izin verilmemişti²².

-Tekke ve zaviyelere tahsis edilmiş kuru ve baltalıklar(*Tekâyâ ve zevâyâ uhdesindeki ormanlar*):

Tekke ve zaviye baltalıkları, rakabesi devlete ait olan toprağın üzerindeki ağaçlık alanların zaman içinde bu dinî ve sosyal kurumların yakacak ve benzeri ihtiyaçlarını karşılamalarına tahsis edilmeleriyle ortaya çıkmıştı. Bu alanların tasarrufu ve sınırlarıyla ilgili dönem dönem sorunlar yaşansa da, sahip oldukları dinî ve sosyal fonksiyonlarına uygun olarak devlet, bu koruların ilgili dinî kurumlar tarafından özgürce kullanılmasına özel bir önem verirdi²³.

- Kasaba ve köylere ayrılmış baltalık ve korular (*Kasaba ve kurâyâ merbût/mahsûs baltalık ve korular*):

Mîrî statüde olan köy ve kasaba baltalıkları, devletin en yakın yerleşim birimlerinin kullanımına tefvîz ettiği yerlerdi. Köy çırpılığı, kasaba çırpılığı olarak da anılan bu tür yerler, büyük ormanlardan çok küçük kuru ve baltalıklardan veya büyük bir ormanın belli bir bölümünün yöre halkına hüccetle tahsis edilmesinden oluşurdu²⁴. Tefvîze konu olan yerin sınırları hem kullanıcıları hem de devlet tarafından bilinmekteydi ve başkalarının bu korulardan orman ürünü elde etmesine izin verilmezdi²⁵. Köy ve kasaba çırpılıkları, uygulamada ilgili yerleşim birimlerinin zorunlu ihtiyaçları için kullanılmakta olup, köy veya kasaba tüzel kişiliklerinin sorumluluğuna verilmişti.

²² Şenol Çelik, "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları(Hassa Şikâr-gâhı)", XIII. Türk Tarih Kongresi, *Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt, III. Kısım, ss.1897-1900.

²³ BOA., A. MKT. UM, dosya no: 509, gömlek no: 24.

²⁴ Bu tür koruların tasarruf şekilleri ve cibâl-i mübaha anlayışına dair 1819 yılına ait bir belgede "Bu kulları Arabkir sancağında Boşadı nahiyesine tâbi' Peykan ve Rabat karyeleri fukâraları olub karyelerimiz civârında vâki' cibâl-i mübahadan kadîmden berü bu kulları ve herkes odun ve kereste kat' ve intifa' edegelüb dahl olunmak icâb etmez iken nahiye-i mezbûra tâbi' Muçtalıg karyesi ahâlisi ol cibâl-i mübaha bize mahsûsdur etme odun ve kereste kat' itdirmeziz deyü kadîme mugâyir fuzûli müdâhale ve bu kullarının odun ve kereste kat'larımıza mümâna'at vukû'undan hâlf olmamalarıyla merâhim-i aliyyelerimden mercü'dur ki defterhânesine ve kânûnu ba'de'l-ihrâc ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda defter-i hâkânî mücebince kânûn üzre mahallî hâkimine hitâben bir kıt'a emr-i şerif ihsânı ... Der-kenârda muharrer karye-i Peykan ve karye-i Muçtalıg deyü muharrer karyelerden resm-i koruya dâ'ir bir nesne tahrir olunmayub münazaün-fih olan mahal cibâl-i mübahadan idüğü zâhir olmağla..." denilmektedir. Bkz. BOA., Cevdet-İktisat, no: 887. Bu tür korular için ayrıca bkz. BOA., A. MKT. UM, dosya no: 198, gömlek no: 84.

²⁵ BOA., A. MKT. UM, dosya no: 414, gömlek no: 22; BOA., Cevdet-İktisat, sıra no: 887; BOA., A. DVN, dosya no: 78, gömlek no: 11; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 184, gömlek no: 96; BOA., A. MKT. MHM, dosya no: 200, gömlek no: 23.

-Cibâl-i mübaha orman ve koruları:

Mîrî tasnifi altında izah edilmesi gereken son orman grubu cibâl-i mübaha ormanlarıdır. Bu tür ormanlar, devlet tarafından reayanın kereste, yakacak ve mimarî ihtiyaçları için ayrılmış genel ormanlardı²⁶. Bu konuda Nizamnâme öncesi özel bir düzenleme olmamakla birlikte; devletin, vakıfların ve şahısların elinde bulunmayan ormanlar halka mübah olan yerler olarak kabul edilirdi. Devlet, bu tür ormanları ekonomik ve dinî gerekçelerle halka açmaktaydı. Ekonomik gerekçede halkın refahını arttırmak konusunda yan geçim alanları yaratma isteği ön plandaydı. Dinî gerekçeye ise *ot, su ve ateşe nâsın ortak olduğu* yönündeki İslâmî anlayış yön verirdi.

Sonuç olarak, devletin ve hanedan mensuplarının ihtiyaçlarını karşılayan ormanlar ile vakıf ve şahıs ormanları dışında kalanlar, şer'î bir anlayış çerçevesinde, devlet eliyle halkın kullanımına sunulduğu için, ciddi bir kontrolden söz edilemediği gibi, Nizamnâme'ye kadar kayıt altına alınması da düşünülmemişti. Bu nedenle geleceğe atıf yapan Nizamnâme'nin ikinci maddesi, merkezî yönetimin mevcut uygulamaları terk ederek, ormanları devlet lehinde bir statüye kavuşturacağı yönünde belirli bir kararlılığı sergilemesi açısından Osmanlı ormancılığı için oldukça önemli bir aşamayıdır.

Nizamnâme'nin üçüncü maddesinde, *nizamnâmenin hükümlerine aykırı olarak mîrî ormanlarından ağaç kesilmesi câ'iz olmayacaktır* deniyordu²⁷. Mîrî ormanların kayıt altına alınması ve devlet ormanı anlayışının yerleştirilmesiyle paralellik arz eden bu madde, mîrî ormanlarda devam eden bilinçsiz ağaç kesiminin sona erdirilmesine yönelik olarak düzenlenmişti. Nizamnâme öncesinde devletin önemseydiği ormanların dışındaki mîrî ormanlar, zorunlu ihtiyaçların karşılanması, ticarî amaçla yapılan bilinçsiz kesimler ve tarım alanı açmak suretiyle ciddi tahribata uğruyordu²⁸. Tüketim

²⁶ Cibâl-i mübaha anlayışını yansıtan 1748/1749 tarihli bir belgede: "Bolu sancağında ve nahiyesinde erbâb-ı timâr karyelerinden der-kenârda mestûr Sofu ve Karaağaç ve İnesi nâm üç aded kurâ ve ahâlilerinin işbu def'a arz-ı hallerinin hülâsa-i mefhûmunda karyeleri civârında mübah dağlardan kadîmden bunlar ve herkes odun ve sâ'ir kereste kat' ve intifa' edegelmişler iken Çukurviran karyesi ahâlisi resm-i defter-i hâkânide karyemiz sipâhîsine hâsıl kayıd olunmuş yaylağımızdır deyu mukaddemâ iddi'â ve mahall-i nizâ'in üzerinde terâfu' ve nizâ' olunan dağlar yaylakdan hâric kimesne tasarrufunda olmayan mübah dağlardan olduğu şer'an sâbit ve mu'ârazadan men'..." denilmekteydi. Bkz. BOA., Cevdet-İktisat, no: 1047. Bu belgeden ilk olarak bu tür ormanların herkese açık olduğu ve ikinci olarak da bu kullanımın niteliğinin intifa'dan oluştuğu açıkça anlaşılmaktadır.

²⁷ Nizamnâme'nin 34. maddesi, ağaçların kabuklarının soyulmasını ağaç kesme fiiliyle eşdeğer olarak görmekteydi. Reçine katran imali ve halkın başlıca aydınlatma aracı olan çırının elde edilmesine yönelik ağaçlarda açılan yaralar ve önemli bir ticaret metali olan kabuk soyma özellikle çam ağaçlarının yok edilmesine neden olmaktadır.

²⁸ BOA., A. MKT. UM, dosya no: 89, gömlek no: 15; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 348, gömlek no: 73; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 120, gömlek no: 96; BOA., A. MKT. UM,

esaslarını düzenleyen standart bir metin olmadığı için, faydalanmalarda çoğu kez hiçbir makamın izni ve müdahalesiyle karşılaşılmazdı. Zorunlu kullanımlar şer'î bir anlayış çerçevesinde zaten serbestti. Ticarî kesimler vergilendirildiği sürece kesim miktarı ve şekli ile ilgili herhangi bir sınırlama yoktu. Tımar sisteminin bozulmasından sonra halkın önemli bir bölümü tarımı ihmal edip ormanlık alanlara yöneldiği için, devletin ve İstanbul'un orman ürünü ihtiyacını kesintiye uğratmadığı sürece büyük çaplı kesimlere engel olunmazdı. Benzer bir tutum tarım amacıyla yapılan ağaç kesiminde de geçerli idi. Ekim yapılacak alanlar ne kadar artarsa aşar vergisi de o derece artacağından merkezî yönetim, yeni tarım alanlarının çoğaltılması konusunda resmî olmayan bir teşvik politikası benimsemişti²⁹.

Osmanlı ormancılığı için ciddi bir anlayış değişikliğini ifade eden üçüncü madde, mîrî olan ve olacak ormanlardan gelişi güzel faydalanma dönemini sona erdirmek amacıyla kaleme alınmıştı.

Dördüncü madde, mîrî, vakıf ve mülk ormanlardan Tersâne ve Tophâne idarelerine gerekecek kerestenin kesim ve naklinde yeni bir düzenlemenin esas alınacağını hükme bağlıyordu.

Tersâne ve Tophâne idarelerine gereken orman ürünleri³⁰, Nizamnâme öncesinde bu idare görevlilerinin denetiminde ve bölge halkının angarya kabilinden sayılabilecek katkılarıyla sağlanıyordu³¹. Devlet eliyle yürütülen bu orman tahribinde, nakil kolaylığından dolayı sürekli sahile yakın yerlerdeki aynı cins ve ebattaki ağaçlar kesiliyor, bu da zaman içinde belirli bir bölgedeki ağaç varlığının tamamen yok olmasına neden oluyordu. Kesimden önce ihtiyaç çeşidi ve miktarına dönük sistemli bir çalışma yapılmadığı için, kesildikten sonra kusurlu oldukları görülen binlerce ağaç ormanın içinde bırakılıyordu. İşlenerek iskeleye indirilen orman ürünleri de bu plansızlıktan nasibini almakta, istenilenden fazla hazırlanan ürünler çürümeye terk edilmekteydi³². Tersâne ve Tophâne görevlilerinin yerel yöneticilerle işbirliği yaparak bu fazlaları kendi hesaplarına

dosya no: 38, gömlek no: 52; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 121, gömlek no: 86; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 121, gömlek no: 2; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 120, gömlek no: 36; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 120, gömlek no: 66; BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 65, gömlek no: 66;

²⁹ Tarla açmak amacıyla çıkarılan yangınlar sık sık yasaklanmaktaydı. Ancak fiilin kendisine değil, yapılış şekline itiraz ediliyordu. Bkz. BOA., A. MKT. UM, dosya no: 125, gömlek no: 16; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 122, gömlek no: 44; *Türkiye'de Ormanlık Heyeti*, s.70.

³⁰ Tersâne'nin görevleri, yapısı ve ormanlardan elde edilen malzemeler için bkz. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Ankara 1992.

³¹ BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 62, gömlek no: 19; BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 65, gömlek no: 66; BOA., HH., no: 55661; BOA., HH., no: 16209; BOA., HH., no: 52915.

³² Ağaçların istenen kalitede kesilmediğine ilişkin bir şikayet için bkz. BOA., HH., no: 27969; Tophâne'deki kerestelerin çürütüğüne dair bir örnek için bkz. BOA., HH., no: 28793.

değerlendirdikleri ihtimal dahilinde olmakla birlikte, bu tasarrufta ormanların ve devletin her zaman zararlı çıktığı bir gerçektir³³. Tüm bu suistimale açık ve tahripkar uygulamaların engellenmesi amacıyla düzenlenen dördüncü madde ve Nizamnâme'ye ekli özel düzenleme³⁴ ile Tersâne ve Tophâne idaresine gerekli olan orman ürünlerinin tespit, kesim, nakil ve satışlarında temel sorumluluk orman idaresine veriliyordu.

Sonuç olarak bu maddenin içeriği, eklektik tasarruf yöntemlerinin hüküm sürdüğü Osmanlı ormancılığının teknik yöntemlerle ve tek elden idare edilmesine giden yolda oldukça önemli bir aşamayı temsil ediyordu.

Nizamnâme'nin beşinci maddesinin ilk fıkrası, halkın mimarî, ziraî ve yakacak olarak ihtiyaç duyacakları ağaçları mîrî ormanlardan ücretsiz olarak temin etmelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmişti. İkinci fıkrada büyük çaplı kesimlerde ticarî tarifelerin uygulanacağı dile getirilmekte, üçüncü fıkra ile de halkın kendi araba ve hayvanlarıyla pazara götüreceği kereste ve yakacak için ayrıca bir ücret tarifesi düzenleneceği hükme bağlanmaktaydı.

Nizamnâme öncesi uygulamalarda ormanlardan zorunlu ihtiyaca dönük kullanımlar ücrete tâbi değildi. Zorunlu ihtiyaçlar konusunda mevcut uygulamaların devam ettirilmesinin nedeni, kullanımı yıllarca özgür bırakılmış ormanların birden bire halka yasaklanmasındaki zorluklardı. Birinci fıkra ile zorunlu ihtiyaçlardaki kullanımlar yasal ve kontrollü hale getirilerek halkın tepkisi azaltılmak istenmekte, ikinci ve üçüncü fıkralarda da *cibâl-i mübaha* anlayışından kaynaklanan sınırsız kullanım dönemi sona erdirilip, ticarî kullanımlar ciddi anlamda vergilendirilerek; orman ürünü ihracatının gerçekleştirildiği mîrî ormanlar devletin ticarî hedeflerine hizmet eder hale getirilmekteydi.

Nizamnâme'nin altı ila dokuzuncu maddeleri, Osmanlı ormancılığının planlı ve bilinçli bir döneme girdiğinin en bariz işaretlerini veriyordu. Öncesinde her cins ağaç her mevsimde kesilebilmekte, işleme kolaylığı nedeniyle zaman içinde yüksek fiyatlı kereste verebilecek küçük ağaçlar - özellikle meşe- hedef alınmaktaydı. Bu da ormanlık alanların verimsizleşmesine neden olmaktaydı. Nizamnâme ile kesim yapılabilecek nitelikteki ağaçlar her sene özel olarak işaretlenecek, işaretlenen ağaçların cins ve miktarları bir deftere kaydedilecekti. Kış mevsiminde yapraklarını döken ağaçlar, sadece 15 Ekim-15 Nisan tarihleri arasında yani ağaçların sularının çekildiği tarihlerde kesilebilecekti. Odun ve kömür elde edilecek

³³ *Türkiye'de Ormancılık Heyeti*, ss. 16-17, 65-66, 80, 87; BOA., HH., no: 28377.

³⁴ Nizamnâme'de belirtilen özel düzenleme Tersâne ve Tophâne-i Âmire İdârelerine Muktezi Kerestenin Tedârik ve İ'tâsı Hakkında Nizamnâmedir başlığı altında 17 madde olarak düzenlenmiş ve Orman Nizamnâmesi'ne ekli olarak H.11 Şevval 1286/M.13 Ocak 1870 tarihinde yayımlanmıştır.

alanlar kullanıma başlanmadan önce tespit edilecek, ağaçların kesim ve nakillerinde orman idaresinden resmî izin alınacaktı³⁵.

İç ve dış piyasalara satılacak orman ürünlerine ilişkin esasları on, on bir ve on ikinci maddeler tespit ediyordu. Kesimler, orman memurlarının denetiminde herkese açık olan ihale ile yapılabilecek; bu izni alan kimselerin gerek kendileri gerekse çalıştırdıkları işçiler için sözleşme dışı davranışlarında tazminat sistemi işletilerek haksız kullanımlar önlenecekti³⁶.

Nizamnâme öncesi tüccar, kesim, işleme ve nakil konusunda bazen kereste bazen de kerestenin satılmasından sonra belirli bir pay vermek üzere köylülerle bir anlaşma yapar; mal iskeleye indirilince tüccar malın fiyatından ödediği vergiyi, avansları, faizleri düşer ve her koşulda köylüyü borçlu çıkarırdı. Bir taraftan alıcıların kötü niyeti diğer taraftan köylülerin para ihtiyacı köylünün daima tüccara borçlu kalmasıyla sonuçlanır, bu şekilde borç zinciriyle bağlanan köylüler tüccarın esiri durumuna gelirdi³⁷.

Bu maddeler, orman ürünlerinden devletin de kâr elde etmesini temin etmeyi ve tüccar-köylü ilişkisini, tüccar lehinde kontrollü ve rekabete açık, yasal bir ticaret zeminine dökmeyi amaçlıyordu.

Nizamnâme'nin on üç ila on altıncı maddeleri, ormanları hayvanların vereceği zararlardan korumak için düzenlenmişti ve ülkedeki orman varlığının korunması konusunda önemli katkılar sağlayacak mahiyetteydi. Hayvanların otlama süreleri ve yerleri memurlar tarafından tespit edilecek, bu konudaki temel sorumluluğu muhtar üstlenecekti. Köy muhtarları her yıl ormanlarda otlayacak hayvanların cins ve miktarlarını belirten bir defter düzenleyerek idareye teslim edecekti. Miktar ve cinsi belirlenmiş hayvanların ormanları tahrip etmesini engellemek için çoban tutulması zorunlu hale getirilmişti. Tüccarlara ait sürülerin otlatılmaları da sıkı kurallara bağlanmış ve bu tür otlatmalar ücretli hale getirilmişti.

Yeni düzenleme öncesinde hayvan tahriplerinin önlenmesine dönük girişimler -özellikle İstabl-ı Âmire ile Tersâne ve Tophâne ormanları- olmakla birlikte³⁸, tüm mîrî ormanları kapsayacak standart bir uygulama yoktu. Devletin bazı ormanları sürü sahiplerine kiralama uygulamaları eskiden de olmakla birlikte, Nizamnâme'nin bu maddelerinin hedefi hiçbir yerleşim yerine ait olmayan ağaçlık alanları hayvanların vereceği zararlardan korumak ve hayvancılıkla uğraşan köylüleri ormanları mera olarak kullanma alışkanlığından vazgeçirmekti.

³⁵ Orman Nizamnâmesi, 6-9. maddeler.

³⁶ Orman Nizamnâmesi, 10-12. maddeler.

³⁷ *Türkiye'de Ormancılık Heyeti*, s. 10; BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 36, gömlek no: 96; BOA., HH., no: 39453.

³⁸ BOA., Cevdet-İktisat, sıra no: 560.

Nizamnâme'nin on yedinci ve on sekizinci maddeleri de dikkate değerdı. On yedinci madde ile köylülere sadece orman alanı üzerinde kendiliğinden devrilmiş ağaçları izinsiz toplama hakkı verilmekte, on sekizinci madde ile de ormanlardan ruhsatsız taş, toprak ve maden elde edilmesinin yolu kapatılmaktaydı.

Nizamnâme öncesinde de devletin önemsedığı ormanlardan izinsiz taş, toprak, maden vs. elde edilmesi yasaklanmıştı. Ancak devlet, şikayet konusu olmadığı sürece, bu tür kullanımlarda herhangi bir takibat yapmazdı. Nizamnâme ile -ihtiyaç için izinle kesilecek ağaçlar dışında- orman arazisinin altındaki ve üstündeki tüm değerler, ormanla ilgili varlıklar olarak kabul edilmiş ve ormanı bir bütün halinde değerlendirme bilinci aşılarmaya çalışılmıştır.

Nizamnâme'nin on dokuzuncu ve yirminci maddeleri, vakıf ormanlarıyla ilgili düzenlemeleri içeriyordu. Arazi Kanunnâmesi'nin dördüncü maddesine atıf yapan on dokuzuncu madde, sahih vakıfların³⁹, yani temelde mülk olup vakıf haline getirilmiş ormanların, bu düzenleme dışında bırakıldığından bahsetmekte ve bünyelerinde önemli ormanlar barındıran gayr-i sahih vakıfların, yani padişahın izniyle kurulan vakıfların, mîrî olarak kabul edildiğini, tasarruf ve idarelerinin Nizamnâme hükümlerine tâbi olacağını hükme bağlıyordu⁴⁰. Yirminci maddede, bu tür ormanlardan kesilecek ağaçların kesim ve satışlarında Orman Nizamnâmesi'nin esas alınacağı tekrarlanarak; Tersâne ve Tophâne'nin ihtiyaçları için faydalanılması durumunda ayrı bir düzenleme yapılacağı ifade ediliyordu. Bu tür vakıfların tasarruf esasları Arazi Kanunnâmesi ile tespit edilmekle birlikte, Orman Nizamnâmesi sınır ve miktarlarını tespit ediyor, orman ürünü elde edilmesi ve satışında mîrî ormanlarla ortak bir yasal düzenleme getiriyordu. Dolayısıyla, kullanımları oldukça serbest bırakılmış olan mazbut vakıf ormanları, orman idaresinin denetimi ve kontrolü altına alınmıştı.

Kasaba ve köylere mahsus baltalıkların statüsü, yirmi bir ila yirmi altıncı maddelerle belirleniyordu. Bu tür baltalıklar için Arazi Kanunnâmesi'nin doksan birinci maddesindeki tanımlama esas alınmış ve bu tür ormanlar için *kadimden beri ilgili yerleşim birimlerinin ihtiyaçlarının sağlanmasına tahsis ve terk edilmiş yerler* olarak bahsedilmişti⁴¹. Bu orman ve koruların şahıs konusu haline getirilemeyeceği yönündeki Arazi

³⁹ Vakfedilen ağaçlık alanların sahihliğine ilişkin H.1209/M.1794-95 tarihli bir örnek karar için bkz. BOA., HH., no: 12370.

⁴⁰ Vakıflarla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Ankara 2003, ss.14-19, 95-102; Ayrıca bkz. Bülent Köprülü, "Cibâl-i Mübaha ve Sahih Vakıflara Ait Ormanlarla Baltalıkların H. 1274 Arazi Kanunnâmesi'ne Nazaran Hukukî Durumları", İ. Ü., *HFM*, Cilt 15(1949), ss.703-726.

⁴¹ Orman Nizamnâmesi, 21 ila 26. maddeler.

Kanunnâmesi'nin doksan ikinci maddesi teyit edilmiş, buna ek olarak başkalarının yararlanması kesin bir dille yasaklanmıştı. Koruması zaptiye ile köy ve kasaba halklarının ortak sorumluluğuna verilmişti. Ticarî kullanımların izin karşılığında ve ücretli olması esası getirilmişti. Statü açısından Nizamnâme öncesi uygulamalar devam etmişse de bu tür ormanların kayıt altına alınması, ilgili yerleşim birimleri adına tescil edilmesi ve ticarî kullanımlarda ücret talep edilmeye başlanması, ciddi tahribatlara uğramış bu tür yerleri korumak adına önemli bir girişimdi. Köylülerin özellikle yakacak ihtiyaçlarını karşılayan bu tür ormanlarla ilgili daha köklü düzenlemelere cesaret edemeyen yönetim, Nizamnâme ile bu tür ormanları resmî olarak mîrî olarak tescil ediyor ve kullanımını eskiden olduğu gibi köylülere bahşetmiş oluyordu.

Nizamnâme'nin yirmi yedi ila elli ikinci maddeleri, orman ve ürünlerinden Nizamnâme hükümlerine aykırı yararlanılması halinde oluşacak suçları, yargılanma sürecini⁴² ve cezaları belirlemiş; cezaları tahrip önceliklerine göre sıralamıştı. Öncelik, ferdî ve ticarî ağaç kesimlerinde oluşacak suç ve cezalara verilmişti⁴³. Bu tür haksız kullanımlarda ağacın boyutlarına ve miktarına göre nakdî cezalar öngörülmüştü. İkinci sırayı ormanlarda izinsiz hayvan otlatanlara verilecek cezalar almaktaydı. Çobanların ve sürü sahiplerinin haksız kullanımlarını engellemek için para cezasının yanı sıra hayvanlarına el konulması hükmü getirilmişti⁴⁴. Nizamnâme'nin üçüncü tehdit olarak gördüğü husus, izinsiz olarak ormanlardan taş, toprak vb. çıkarılmasıydı ki bu tür suç işleyenlere para cezası verilebileceği gibi, olay yerindeki malzemelere el konulacağı yönünde uyarıları da içeriyordu⁴⁵. Dördüncü sırayı orman yangını çıkaranlara verilecek cezalar almakta idi ve kasıtlı orman yangını çıkaranlar ömür boyu kürek cezası ile yargılanacaktı⁴⁶. Nizamnâme, verilecek para cezalarını ödemeyen veya ödeyemeyenlere hapis cezası verileceğini belirten genel tehditle sona ermekteydi⁴⁷. Yirmi yedi ila elli ikinci maddeler arasındaki hükümlerin eski uygulamalardan temel farkı, suçun niteliğine göre verilecek standart cezaların tespit edilmiş olmasıydı⁴⁸.

Yukarıda öngörü ve hedeflerinden bahsettiğimiz metin, bazı sınırlılıkları da içinde barındırıyordu. Şöyle ki, Nizamnâme şekil itibariyle

⁴² Orman Nizamnâmesi, 27-29, 31-32. maddeler.

⁴³ Orman Nizamnâmesi, 37-42 ve 51. maddeler.

⁴⁴ Orman Nizamnâmesi, 30, 43-45 ve 50. maddeler.

⁴⁵ Orman Nizamnâmesi, 35 ve 36. maddeler.

⁴⁶ Ceza Kanunnâmesi'nin 164. maddesi.

⁴⁷ Orman Nizamnâmesi, 52. madde.

⁴⁸ Orman Nizamnâmesi'nin uygulanmasını sağlayacak yaptırımlar ve bunların uygulanmasına ilişkin bazı görüşler için bkz. Bülent Köprülü, "11 Şevval H. 1286 Orman Nizamnâmesinin Getirdiği Yenilikler", İ.Ü., *HFM.*, Cilt 16(1950), sayı 1, ss.261-271.

yenilik getirmeyi tasarladığı hususlarda kesin ifade ve ibarelerden yoksundu ve birçok konuda ek düzenlemeler yapılmasını gerektirir şekilde kaleme alınmıştı. Nizamnâme'nin aynı gün ilan edilen Tersâne ve Tophâne idarelerine gerekli kerestenin sağlanmasına dair kuralları belirleyen metin dışında ekli bir düzenlemesi yoktu. Bu nedenle eksik bırakılan hususlarda birçok talimat kaleme alınmıştı. Bunlardan ilki 5 Mayıs 1287/M.17 Mayıs 1871 tarihinde orman köylerine parasız olarak verilecek kereste ile yakacakları odun ve kömüre ilişkin talimattı. Beşinci maddenin muhtevasını sarih hale getirmek için ilan edilen talimatta, köylülerin zorunlu ihtiyaçlarının yanı sıra ticarî amaçla yararlanmaları düzenlemiş, uygulamadaki temel sorumluluk köy ihtiyar heyetlerine bırakılarak, ormanı olan köyler dışında herhangi bir mîrî ormana iki saat uzaklıkta köylere de zorunlu ve ticarî kullanım hakkı tanınmıştı⁴⁹.

30 Nisan 1290/M. 12 Mayıs 1874 tarihinde ise odun ve kömürden alınacak vergilerle ilgili talimat yayımlanmıştı. İstanbul ve diğer kentlere sevk edilecek odun ve kömürden alınacak vergilerin düzenlendiği bu talimatta vergiler, nakledilecek orman ürününün çapının parasal değerini karşılayan pullar vasıtasıyla tahsil edilecekti. Talimatta temel sorumluluk orman memurlarına bırakılmakla birlikte, orman memurlarının olmadığı yer ve durumlarda, gümrük memurlarına, onlar da yoksa vergi memurlarına eğer onlarda yoksa ticarete konu olan orman ürününün miktarından yüzde on alacak sözleşmeli orman memuru istihdamı ile sağlanacaktı⁵⁰.

Mîrî ormanların tespit ve tescil işlemleriyle ilgili ilk ciddi teşebbüs ise 7 Şubat 1291/M. 19 Şubat 1876 tarihinde yayımlanan talimatla gelmişti. Talimat, tüm ağaçlık alanlara ilişkin mülkiyet belgelerinin incelenmesi için daha önce oluşturulan komisyonlara işlerlik kazandırmayı amaçlamaktaydı. Valinin başkanlığındaki komisyonda orman müfettişi, Defter-i Hâkânî sorumlusu ve evkaf memurları hazır bulunacak; ağaçlık alanlarla ilgili sahiplik iddiasında bulunanların ellerindeki mülkiyet belgelerinin gerçeği yansıtıp yansıtmadığına karar verilecekti. Gerçekliği ve yüz ölçüm miktarları ellerindeki belgelerle örtüşenler tescil edilecek, hak ihlali veya başka sebeplerle, sahipliği onaylanmayanların ellerindeki belgeler iptal edilecekti. Kasaba ve köylere tahsis edilmiş ormanlardan ihtiyaç fazlası görülenler, derhal mîrî statüye alınacaktı. Vergilere ilişkin 30 Nisan 1290 tarihinde ilan edilen talimatın da uygulamada yetersiz kalması üzerine, 7 Nisan 1292/M.19 Nisan 1876'da yeni bir talimat yayımlanmış ve tüm orman ürünlerinin pazarlanmasında temel alınacak oranlar belirlenmişti⁵¹.

⁴⁹ İsa H. Bingöl, *Geçmişten Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız*, Cilt 1, İstanbul 1990, ek 16.

⁵⁰ A.g.e., ek 17.

⁵¹ A.g.e., ek 18,19.

Nizamnâme'nin muğlak bıraktığı vakıf ormanlarına ilişkin olarak da 14 Şevval 1293/M.2 Kasım 1876 tarihinde bir talimat ilan edilmiş, vakıf ormanı olarak tescil edilen ve edileceklerin idare, tasarruf ve vergilerine dair düzenlemeler yapılmıştı. Nizamnâme'nin şerhinde atıf yapılan uygulayıcıların yetki ve sorumluluğuna ilişkin talimatnâme ise, 7 Mart 1293/M.19 Mart 1877 tarihinde yayımlanabilmişti. Müfettiş, müfettiş yardımcıları, orman memurları ve diğer görevlilerin uygulama aşamasındaki hareket tarzları ve sorumlulukları tespit edilmişti.⁵²

Mîrî olarak tescil edilenlerin korunmasında yetersizlikler yaşandığı için 25 Mayıs 1303/M.6 Haziran 1887 tarihinde ormanların korunması ile görevli olacak süvari, piyade ve kolcuların istihdamına ilişkin yeni bir talimatnâme daha yayımlanmıştı.

Orman Nizamnâmesi'ndeki ilk tadilat 28 Teşrin-i Sani 1310/M.10 Aralık 1894'te yapıldı. Nizamnâme'nin yedinci maddesinde yer alan ve yapraklarını döken ağaçların Ekim 15- Nisan 15 tarihleri arasında kesilebileceğine dair hüküm, ibreliler için yılın her mevsimi, yapraklarını döken ağaçlar için ise, su yürümeden önceki ay olmak üzere yeniden düzenlendi. Nizamnâme'nin 33, 36 ve 52. maddeleri 5 Teşrin-i Evvel 1321/M.18 Ekim 1905'te yürürlükten kaldırılmış, suç, ceza ve tazminatlara ilişkin rakamsal veriler netleştirilmişti.

Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında ormancılık doğal olarak önceliğini ve önemini yitirmiş, Cumhuriyet'in ilanından sonra Nizamnâme'nin eksikliklerini tamamlamak ve daha kapsamlı bir kanun çıkarma çabalarına girişilmiştir. Bu dönemin en bariz özelliği ise Nizamnâme ile temel ve çatısı kurulan ormancılığın daha bilinçli ve teknik yöntemlerle idaresine giden sürecin başlatılmış olmasıdır. 13 Nisan 1870 tarihinde yürürlüğe giren Orman Nizamnâmesi bu planlı dönem çalışmalarından sonra 19 Şubat 1937 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

Sonuç olarak, literatürde 1869 Orman Nizamnâmesi olarak bilinen ancak resmî ilan tarihi 13 Ocak 1870⁵³ olan hukukî metin, Tanzimat'ın diğer uygulamaları gibi dönemin dinamikleri ve Batı etkisi ile hazırlanmıştır. Avrupa'dan çağrılan -özellikle Fransa- yabancı uzmanların ormanlara ilişkin yaptıkları teknik çalışmaların ve Orman Mektebi'nin⁵⁴ kurulması gibi kurumsal çabaların zirvesini temsil eden Nizamnâme, aynı zamanda teknik ve iktisadî kaygılarla hareket eden yabancı uzmanlar ile kadim uygulamaları ve halkın sosyo-ekonomik kaygılarını gözetmek zorunda olan yöneticilerin

⁵² A.g.e., ek 20.

⁵³ H. Fî 11 Şevval sene 1286 ve fî 1 Kanûn-ı Sâni sene 1285/M. 13 Ocak 1870.

⁵⁴ Orman Mektebi için bkz. Halil Kutluk, "Fransız Ormancılar Nasıl Getirildi? Orman Mektebi Kimlerin İsteği İle Ve Ne Suretle Açıldı", *Türk Ormancılığı Yüzyüncü Tedris Yılına Girenken*, Ankara 1957, ss.18-21.

uzlaşlarının bir ürünüdür ve tüm sınırlılıklarına rağmen Osmanlı ormancılığı için bir milat özelliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

I-Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), BOA., HH., no: 32876; BOA., HH., no: 28087; BOA., HH., no: 43026; BOA., HH., no: 24052; BOA., HH., no: 26247; BOA., HH., no: 25901; BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 90, gömlek no 44; BOA., HH., no: 48869; BOA., HH., no: 53841; BOA., HH., no: 35462; BOA., HH., no: 32531; BOA., HH., no: 21409; BOA., HH., no: 30875; BOA., HH., no: 24052; ; BOA., HH., no: 55661; BOA., HH., no: 16209; BOA., HH., no: 52915; BOA., HH., no: 27969; BOA., HH., no: 28793; BOA., HH., no: 28377; BOA., HH., no: 39453; BOA., HH., no: 12370.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), BOA., A. MKT. UM, dosya no: 509, gömlek no: 24; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 198, gömlek no: 84; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 414, gömlek no: 22; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 89, gömlek no: 15; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 348, gömlek no: 73; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 120, gömlek no: 96; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 38, gömlek no: 52; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 121, gömlek no: 86; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 121, gömlek no: 2; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 120, gömlek no: 36; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 120, gömlek no: 66; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 184, gömlek no: 96; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 125, gömlek no: 16; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 122, gömlek no: 44; BOA., A. MKT. UM, dosya no: 528, gömlek no: 54.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), BOA., Cevdet-Bahriye, sıra no: 2909; BOA., Cevdet-İktisat, sıra no: 714; BOA., Cevdet-İktisat, sıra no: 1835; Cevdet-İktisat, sıra no: 1047; BOA., Cevdet-İktisat, no: 887; BOA., Cevdet-İktisat, sıra no: 560.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), BOA., A. AMD, dosya no: 46, gömlek no: 93.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), BOA., A. DVN, dosya no: 78, gömlek no: 11.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), BOA., A. MKT. MHM, dosya no: 200, gömlek no: 23; BOA., A. MKT. MHM, dosya no: 225, gömlek no: 96; . BOA., A. MKT. MHM, dosya no: 283, gömlek no: 24.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 65, gömlek no: 66; BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 62, gömlek no:19; BOA., A. MKT. MVL, dosya no: 36, gömlek no: 96.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), BOA., A. MKT. NZD, dosya no: 365, gömlek no: 66; BOA., A. MKT. NZD, dosya no: 389, gömlek no: 91.

Orman Nizamnâmesi, Düstur I. Tertip, Cilt 2, ss. 404-414.

1858 Arazi Kanunnâmesi, Kanunnâme-i Arazi, Düstur I. Tertip, Cilt 1, ss.16-52.

II-Araştırma ve İncelemeler

Bingöl, İsa H., *Geçmişten Günümüze Ormanlarımız ve Ormancılığımız*, Cilt 1, İstanbul 1990, ek 16.

Bostan, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Ankara 1992.

Cin, Halil, *Mirî Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü*, Konya 1987.

Çağlar, Yücel, *Türkiye'de Ormancılık Politikası(Dün)*, Ankara 1979, ss.17-43; Süreyya Toygar, *Eski ve Yeni Hükümlere Göre Orman Anlamı ve Ormanların Mülkiyet Bakımından Bölünüşü*, İstanbul 1964.

Çelik, Şenol, "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları(Hassa Şikâr-gâhı)", XIII. Türk Tarih Kongresi, *Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt, III. Kısım.

İnalçık, Halil, *Osmanlıda Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998.

Koç, Bekir, "Osmanlı Devleti'ndeki Orman ve Koruların Tasarruf Yöntemleri ve İdarelerine İlişkin Bir Araştırma", *OTAM*, sayı 10(2000).

Köprülü, Bülent, "11 Şevval H. 1286 Orman Nizamnâmesinin Getirdiği Yenilikler", İ.Ü., *HFM.*, Cilt 16(1950), sayı 1.

Kutluk, Halil, *Türkiye Ormancılığı İle İlgili Tarihî Vesikalar(893-1339/1487-1923)*, Ankara 1948.

_____, "Fransız Ormancılar Nasıl Getirildi? Orman Mektebi Kimlerin İsteği İle Ve Ne Suretle Açıldı", *Türk Ormancılığı Yüziüncü Tedris Yılına Girerken*, Ankara 1957.

Turan, Ömer, "1926 Hukuk İnkılâbının Fikrî Temelleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XI, sayı 32(Temmuz 1995), s. 477.

_____, "Legal Adjustments of the Tanzimat and "Mecelle", *Études balkaniques*, 1999, 1-2, pp. 214-215.

Türkiye'de Ormancılık Heyeti, (Çev.Fahri Bük), Ankara 1940, ss.7, 12,13, 90.

Yediyıldız, Bahaeddin, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Ankara 2003, ss.14-19, 95-102; Ayrıca bkz. Bülent Köprülü, "Cibâl-i Mübaha ve Sahih Vakıflara Ait Ormanlarla Baltalıkların H. 1274 Arazi Kanunnâmesi'ne Nazaran Hukukî Durumları", İ. Ü., *HFM*, Cilt 15(1949), ss.703-726.

EK**(Orman Nizâmnâmesi'dir)****(Bâb-ı Evvel)****(Ormanların Aksâmı Beyânındadır)**

1. madde: Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne'de kâ'in ormanlar dört kısma münkasımdır. Birincisi doğrudan doğruya devlete â'id bulunan ve ikincisi evkâfa merbût olan ormanlar ve üçüncüsü kasabât ve kurâya mahsûs baltalıklar dördüncüsü eşhâs uhdesinde bulunan korular. Dördüncü kısmın ahkâm ve mu'âmelât-ı tasarrufiyesi ve ahvâl-i sâ'iresi Arâzi Kanûnnâme-i Hümâyûnu'nun mevâd-ı muhtelifesinde muharrer olduğundan işbu nizâmnâme ondan bahs etmeyüb yalnız mîrîye ve evkâfa ve kurâya mahsûs olan orman ve baltalıklara şâmindir.

(Kism-ı Evvel Devlete Â'id Ormanlara Dâ'irdir)

2. madde: Memâlik-i Devlet-i Aliyye'de ne kadar mîrî ormanı var ise ta'yîn ve tahdîd olunacak ve mevâd-ı âtînin ahkâmı ta'yîn ve tahdîd ile taht-ı muhâfazaya alınan ormanlar hakkında cârî olacaktır.

3. madde: İşbu nizâmnâme ahkâmına muhâlif olarak mîrî ormanlarından eşcâr kat'î câ'iz olmayacaktır.

4. madde: Gerek mîrî ormanlarından ve gerek vakıf ormanlarıyla eşhâs uhdesinde bulunan korulardan tersâne ve tophâne idârelerine muktezî kerestelik eşcâr kat'î ve nakli işbu nizâmnâmeye merbût olan nizâm-ı mahsûsî ile ta'yîn kılınmıştır.

5. madde: Ahâlî-i kurâ süknâlarıyla anbar ve ağıl misillü muhtâc oldukları ebniyeyi ta'mîr veya müceddeden inşâ etmek ve araba ve edevât-ı zirâ'at i'mâl eylemek ve ihtiyacât-ı beytiyyeleri mertebesinde kömür yapmak ve odun olmak için mîrî ormanlarından meccânen kereste ve eşcâr kesecek fakat ticaret için kat'edecekleri kerestenin idâre tarafından ta'yîn olunan kıymet ve esmânını i'tâyâ ve tüccâr gibi işbu nizâmnâme ahkâmına itbâ'a mecbûr olacakları misillü gerek bizzat ve gerek bi'l-vasita aher mahalle nakl ve fûrûht edecekleri hatab ve kömür için mîrî ormanından kesilecek eşcâr idâre tarafından ta'yîn olunacak kıymetini i'tâ eyleyeceklerdir. Her karyenin mensûb olduğu pazar yerine ahâlinin kendi araba ve hayvanlarıyla nakl ve fûrûht ettikleri hatab ve kömür bu hükümden müstesnadır. Ve bunlar hakkında cereyân edecek mua'melat ta'limât-ı mahsûsasında beyân kılınacaktır.

6. madde: Mîrî ormanlardan beher sene kat'a şâyân kerestelik eşcâr mîrî cekici nâmıyla bir âlet-i mahsûsa ile nişanlanacak ve işbu nişanlanan

eşcârın cinsi ve mikdârı orman me'mûrları tarafından sebt-i defter olunacaktır.

7. madde: *Esnâ-yı şitâda yapraklarını döken ağaçlar yalnız teşrîn-i evvelin on beşinden nisanın on beşine kadar yani ağaçların suları çekildiği mevsimde kat' olunacak ve fakat meşe ağaçlarının kabukları soyulmak için ruhsat-ı mahsûsa üzerine sâ'ir vakitlerde de dahi kat'ı câ'iz olacaktır ve yaprağını dökmeyen eşcâr her mevsimde kesilebilecektir.*

8. madde: *Orman me'mûrları kömür yakılacak mahalleri odun ve kömür için kat'a salih olan ağaçların mevki'ini beher sene ta'yîn eyleyeceklerdir.*

9. madde: *Ormanlardan kerestelik ağaç kat'ı ve kat' olunan kerestelik ağaçların yerine kaldırılıp nakli me'mûrları tarafından ruhsat-ı ilm ü haberi i'tâsına menûddur ruhsatı havi yedinde ilm ü haberi olmadıkça hiç kimsenin kerestelik ağaç kat' ve nakl etmesi câ'iz olmayacaktır.*

10. madde: *Mîrî ormanlarından ihrâc olunacak keresteler orman me'mûrları tarafından 'alât-ı mahsûsa ile nişanlanacak ve bu nişan eşcârın nereden çıkarıldığını mübeyyin şehadetnâme yerini tutacaktır.*

11. madde: *Mîrî ormanlarından taht-ı mukâvelede olarak kat'-ı eşcâra me'zûn olanlardan ta'ahhüdât-ı vâkı'alarının icrâsı ve kendileriyle amele haklarındaki hükm olunması muhtemel olan cezâ-yı nakdîleri edâ edeceklerini te'min için kefâlet akçesi alınacak ve icâb-ı maslahata göre kefil-i mu'teber ahzı dahi câ'iz olabilecektir.*

12. madde: *Mîrî ormanlarından bir kut'a-yı mu'ayyenede bulunan ağaçların mukâvele-i mahsûsa ile taliplerine kat' ettirilmesi câ'iz olacak ve her ne sûretle olursa olsun mîrî ormanlarından müşterilerinin kat' edecekleri eşcârın ta'yîn ve kat' ve nakilleri ta'limât-ı mahsûsası ahkâmına tevfiğ olunacaktır.*

13. madde: *Beher sene her karyenin muhtarı ol karye ahâlisinin mîrî ormanında ra'y ettirmek isteyecekleri hayvanâtın cins ve mikdârını mübeyyin orman me'mûrlarına bir defter verecektir.*

14. madde: *On üçüncü madde mücibince muhtaran tarafından verilecek defterleri orman me'mûrları ba'de'l-mütala'a hayvanâtın ormanda duracakları mevsim ve müddeti ve sûret-ı ra'yılarını tahdîd ve ta'yîn edeceklerdir.*

15. madde: *Hayvanâtın esnâ-yı ra'yda gösterilen hudûdu tecâvüz etmemeleri için her karyenin hayvanâtına ol karye tarafından mahsûs bir çoban ta'yîn olunacaktır.*

16.madde: Hâricden gelen ve tüccar malı olan hayvanât sürülerinin eshâbı hayvanlarını bir mîrî ormanında tevkîf ve ra'y ettirmek murâd eyediklerinde orman me'mûrları tarafından ruhsat istihsal etmeleri iktiza edecek ve o misillü sürülerin tevakkuf edeceği mahaller me'mûrları tarafından ta'yîn ve ira'e edilüb bunlardan nizâmât ve mu'amelât sâbıkasına tevfiken resm alınacaktır.

17.madde: Kurâ ahâlisi kendi arâzisi dahilinde vâki' mîrî ormanlarından tabi'atiyle yıkılıp yer üzerinde kalmış olan ağaçları orman me'mûrlarının izniyle bir gûne resm i'tâ etmeksizin toplayabilecektir.

18.madde: Mîrî ormanlarından bila-ruhsat taş, toprak ve taze ve kuru yaprak ma'deniyat ve bunlara mümasil şeyler ahz ve ihrâcı memnu'dur. Bu bâbda alınacak ruhsatın müstenid olacağı mua'melat ta'limat-ı mahsûsası hükmüne tatbîk olunacaktır.

(Kısm-ı Sâni)

(Evkâfa merbût olan ormanlar hakkındadır)

19.madde: Arâzi Kanûnnâme-i Hümâyûnu'nun dördüncü maddesinde ta'rif olunduğu üzere tahsîsât kabilinden olan arâzi-i mevkûfenin menâfi'-i hâsılası vakfın meşrût lehlerine masrûf olduğu misillü bu mu'amele o makûle evkâfa merbût olan ormanların tasarruf ve idârelerine dahi şâmilidir.

20.madde: Münhasıran evkâf-ı mazbûta dahilinde bulunan ormanlar taht-ı muhâfazaya alınarak eşcârının sûret-i kat' ve fûrûhtu ve sâ'ir mua'melat-ı müteferri'ası işbu nizâmnamenin kısm-ı evvelinde mîrî ormanları için itihâz edilen usûle ve bundan böyle vaz' olunacak orman nizâmâtına tatbîk olunacak ve vakıf ormanlarından tersâne ve tophâne idârelerine muktezâ ağaçların sûret-i kat' ve istihsâli ve bedelâtının tesviyesi nizâmname-i mahsûsı dâ'iresinde cereyân edecektir.

(Kısm-ı Sâlis)

(Kasabât ve kurâ baltalıkları beyânındadır)

21.madde: Kasabât ve kurâ baltalıkları kadimden bir karye veyahud bir kasabaya ihtitaben ve intifa'en tahsîs edilmiş olan koru ve ormanlardır.

22.madde: Her kasaba ve karyenin baltalığı ol kasaba ve karyenin ahâlisine mahsûs olub bunların eşcârını kat' etmek husûsunda ahvâl-i sâ'ire-i intifâ'iyesinde Arâzi Kanûnnâme-i Hümâyûnu'nun doksan birinci ve doksan ikinci maddelerinin hükmü mûcibince her kasaba ve karye ahâlisinin mu'ayyen olan salâhiyetine diğerkarye ve kasaba halkının müdâhalesi memnu'dur.

23. madde: Kasabât ve kurâ baltalıklarının gerek arâziye tabi'atiyle ve gerek yalnız eşcâr i'tibâriyle şahs-ı mahsûs tarafından tasarrufu memnu'iyet-i kânûniyye tahtındadır.

24. madde: Mine'l-kadim ahâliye tahsîs ve terk olunmuş olan koru ve ormanlara müte'allik dâvâlara Arâzi Kanûnû'nun yüz ikinci maddesi mücibince mürûr-ı zamana i'tibâr olunmaz.

25. madde: Her kasaba ve karye ahâlisinin hey'et-i mecmû'ası kendi kasaba ve karyelerine mahsûs olan baltalıktan müstereken ve münferiden istifâde ederler şu kadar ki baltalıklardan ticaret için kat'olunan keresteden mua'melât-ı mer'iyesine tevfiken kemâ kân öşür alınacaktır.

26. madde: Her kasaba ve karye ahâlisi kendi baltalıklarından gerek odun ve kömür olmağa sâlih olan ağaçları ve gerek kerestelik eşcârı aher kasaba ve karye ahâlisine kestirmemekle ve kömür i'mâl olunacak mahalleri ta'yîn ile ormanı harabdan vikâye etmeye mecbûr ve zabuta me'mûrlarıyla muhtarlar bu muhâfazayı icrâ ettirmeye me'mûrlardır. Muhâfazanın sûret-i icrâsı ta'limât-ı mahsûsa ile ta'yîn kılınacaktır.

(Bâb-ı sâni muhâkemât ve mücâzât beyânındadır)

(Fasl-ı evvel muhâkemâta dâ'irdir)

27. madde: Taht-ı muhâfazaya alınan mîrî ve vakıf ormanlarında hilâf-ı nizâm vukû' bulan töhmetlerin bidâyeten ve istinâfen muhâkemesi mehâkim-i nizâmiyede rü'yet olunur.

28. madde: Cerâyim-i vâki'a zahire çıkdıkda bila-te'hîr orman me'mûrları tarafından ba-takrîr re's-i kazaya iş'ar kılınacaktır.

29. madde: İşbu takrîrler müttehimlerin isim ve şöhetini ve san'at ve meskenlerini ve töhmetlerinin nev'iyle ormanın kangı tarafında ve mümkiün ise ne vakit vukû' bulmuş idüğüni mübeyyin olacaktır.

30. madde: Ruhsatsız olarak orman içinde ra'yolunan hayvan sahibinin hakkında vâki'olan dâvânın lede'l-rû'ye bi-esâs olduğu tebeyyün eder ise kırk altıncı madde hükmünce kable'l-mürâfa'a karye muhtarının yedine teslim etmiş olacağı emânet akçesi kendisine red olunur ve bila-ruhsat orman içinde bulunubda devlete â'id olmak üzere satılacak hayvanâtın esmânı icâb eden cezâ-yı nakdî mikdârından az olsa bile hayvanât sahibinden başka bir şey mütâlebe olunmayacaktır.

31. madde: Ormanlara müte'allik olup nizâmen tazminât taleb ve ahzını icâb eden bir hareket hakkında ikâme olunacak bir dâvâya ol hareketin vukû'ı tarihinden itibaren üç mâh zarfında mübâseret olunmak meşrûtdur ve ba'de'l-muhâkeme lahik olan hükmün dahi üç ay zarfında icrâsı lâzım gelip bu müddetin inkızâsından sonra hüküm münfesih olacaktır ve de'âvinin

te'hirine bâdî olan me'mûrlar Cezâ Kanûnnâme-i Hümâyûnu mücibince mücâzât olunacaktır.

32.madde: Orman me'mûrlarının takrîri üzerine rü'yet olunan muhâkemâtın karar ve neticesi re's-i kazadan orman müfettişlerine bildirilecektir.

(Fasl-ı Sâî)

(Mücâzât Hakkındadır)

33.madde: Mîrî ormanlarından bila-ruhsat ağaç kat' ve ihrâc edenlerden kat' ettikleri ağacın devresi bir zira'dan akall ise beher dâbbe yüküne mukâbil dört beşlik ve beher demet veyahud adam yükü itibariyle iki beşlik ve bir zira'dan iki zira'a kadar olduğu halde sekiz beşlik ve iki zira'dan üç zira'a kadar ise on beşlik ve üç zira'dan yukarı olduğu takdirde yirmi beşlik cezâ-yı nakdî alınır ve bila-ruhsat kesilen eşcâr meşe ağacı olur ise cezâ-yı nakdîsi iki kat olarak istifâ kılınır kat' olunmuş olan ağacın devresi zeminden iki zira' yukarısından ölçülür ve eğer ondan aşağı kat' olunmuş ise maktâ'ndan ölçülür.

34.madde: Eşcârın kabuklarını soyanlar veyahud diğer sûretle sakatlayanlar bunları kökünden kat' etmiş gibi mücâzât olunur.

35.madde: Otuz sekizinci madde hükmünce mîrî ormanlarından bila-ruhsat ihrâcî memnu' olan şeyleri çıkaranlar ihrâc ettikleri şeylerin beher araba yükü için on beş beşlik ve beher hayvan yükü için beş beşlik ve beher adam yükü için iki beşlik cezâ-yı nakdî ahz olunur.

36.madde: Mevâd-ı sâbıkada muharrer cezâ-yı nakdiyyelerden başka ahz olunan ağaç ve sâ'ire istirdâd ve bi'l-muhâkeme hilâf-ı memnû'iyet hareketden dolayı zarar ve ziyân tebeyyün eyler ise tazmîn ettirilir ve bu cürümde kullanılan bıçkı ve balta ve küskü ve 'alât-ı sâ'ire dahi ahz ve zabt edilir 'alât-ı mezkûreyi ahz ve zabta orman me'mûrları me'zûn olub fakat re's-i kazada bulunan mülkiyye me'mûruna derhal teslim etmeleri lâzım gelecektir.

37.madde: Dokuzuncu maddede beyân olunduğu vechile orman me'mûrları tarafından tahrîren izin verilmezden mukaddem ağaç kat'ına şûrû' edenler otuz üçüncü madde mücibince ruhsatsız ağaç kat'ı hakkında mu'ayyen olan cezâ ile mücâzât olunur ve böyle bila-ruhsat eşcâr kat' edenler ele geçmediği takdirde lâzım gelen cezâ-yı nakdî ormanın müte'ahhidinden veya bi'l-ımtiyâz kat'ına me'zûn olandan tahsil edilir.

38.madde: Dokuzuncu madde mücibince orman me'mûrları tarafından ruhsat verilmezden evvel eşcâr-ı maktâ'a-yı yerden kaldıranlar haklarında ve onlar ele geçmez ise ormanın müte'ahhid veya sahib-i imtiyâzı hakkında ruhsatsız ağaç kat'ına mahsûs olan cezâ icrâ kılınacaktır.

39.madde: Kat'ına ruhsat verilmiş olan eşcârdan fazla olarak ağaç kat' edenler haklarında on sekizinci maddede tasrîh olunan cezânın iki katı icrâ olunduktan başka kesilen ağaçlar istirdâd ve tazminât-ı lâzime istîfâ kılınır ve eğer bizzat kat' edenler ele geçmez ise bu cezâ orman müte'ahhidi veya sâhib-i imtiyâzı hakkında icrâ edilir.

40.madde: Kat' olunmak üzere nişan edilmiş olan ağacın bade'l-kat' kökündeki çekiç nişanı imhâ ve izâle olunduğu halde bunun mahv ve izâlesi bir arıza-i gayr-i ihtiyariyyeden neş'et eylediği ispat olunmadıkça hilâf-ı nizâm kat' olunmuş hükmünde tutulacaktır.

41.madde: Bir müddet-i mu'ayyene zarfında kaldırılmak üzere orman me'mûrları tarafından kat'ına ruhsat verilen eşcâr ba'de'l-kat' müddet-i mahdûdesi içinde kaldırılmaz ise ahz ve zabt ve akçesi devlete â'id olmak üzere fûrûht olunacaktır.

42.madde: İşbu fasılda beyân olunan mevâddan başka idâre tarafından neşr olunacak ta'limât ve tenbihât ve vaz' edilecek şerâ'ite mugâyir hareket eden orman müte'ahhidlerinden veya sâhib-i imtiyâzından îcâb eden tazminâtтан başka on beşlikten yirmi beşliğe kadar cezâ-yı nakdî alınır.

43.madde: Mîrî ormanlarının memnu' olan yerlerinde ruhsatsız hayvan ra'y ettirenlerden beher re's hayvan için birer kuruş cezâ-yı nakdî ahz olunur ve alınan cezâ-yı nakdîden dûn olmamak üzere zarar ve ziyân tazmini dahi hükm edilir.

44.madde: Ruhsatsız olarak mîrî ormanlarına salıverilen hayvanlar hangi karyenin sürüsüne â'id ise hükm-i nizâm ol sürünün çobanı hakkında icrâ kılınır.

45.madde: Ruhsatsız olarak mîrî ormanlarına salıverilen hayvanât karye ahâlisine â'id olmadığı takdirde tutulub karye muhtarına teslim olunduktan sonra îcâb eden cezâ-yı nakdî ve tazminat yekununa müsavi olmak üzere sahibi tarafından muhtara bir meblâğ teslim olunmazsa hayvanın adedi yirmiden ziyâde olmadığı halde içinden yalnız bir re's yirmi bir ile kırk aded arasında olduğu takdirde iki re's ve kırk bir ile altmış aded arasında olduğu halde üç re's ve bunlardan ilerüsi için dahi kâ'ide-i meşrûhaya kıyâsen îcâbı mikdârı fûrûht ile akçesi mal sandığına teslim olunacaktır.

46.madde: Bir ormanın me'mûrları tarafından ta'yîn edilmiş olan mahalleri haricinde kömür yapıldığı halde müte'ahhid veyahud sâhib-i imtiyâzından yirmi beşlik cezâ-yı nakdî alınır.

47.madde: Her kim 'amden ormanı ihrak eder ise Cezâ Kanûnnâme-i Hümâyûnu'nun yüz altmış dördüncü maddesince mücâzât olunur.

48.madde: Mîrî cekicine takliden sahte çekiç isti'mal edenler haklarında Cezâ Kanûnnâme-i Hümayûnu'nun yüz ellinci maddesi hükmünce cezâ tertîb edilir.

49.madde: Ormanlara müteallik cünhadan dolayı eşhâs-ı müteaddenin muahezesi icab eder ise Cezâ Kanûnnâmesi'nin kırk altıncı maddesi hükmünce haklarında hükm olunacak cezâ-yı nakdîler için cümlesi yek diğerine kefil-i bi'l-mal add olunacaktır.

50.madde: Bir sürünün çobanı hakkında hükm olunan cezâ-yı nakdî hayvan eshabı tarafından ahz ve tahsîl olunur ve bu vechile tahsîl edilecek cezâ-yı nakdîleri çobandan edâya hayvan eshâblarının salâhiyetleri vardır.

51.madde: Ormanların müte'ahhidleri veya sâhib-i imtiyâzı ormanlarda işlettikleri amele tarafından hilâf-ı nizâm vukû' bulacak kâffe-i harekâtdan mes'ûl olarak bunlardan lâzım gelen cezâ-yı nakdîler kendilerinden tahsîl olunacaktır.

52.madde: Haklarında hükm olunacak cezâ-yı nakdîyi te'diyeden ve kefil ira'esinden âciz olanlar hükm olunan cezâ-yı nakdînin yekûnunda kaç beşlik var ise her iki beşlik için bir gün habs olunacaktır.

(Hatime)

İdâre-i mahsûsası tarafından tensîb olunacak mahallerde işbu nizâmnâmenin icrâsına me'mûrları ma'rifetiyle resmen vukû' bulacak ilândan üç mâh sonra mübâşeret olunacak ve orman me'mûrlarının vezâ'ifi işbu nizâmın icrâsına müte'allik olan kâffe-i tedâbir idâre-i mahsûsası tarafından ta'limât-ı mahsûsa ile ta'yîn kılınacaktır.